

بررسی ویژگی‌های منظر شهری از دیدگاه کودکان با توجه به رویکرد شهر دوست‌دار کودک

ابوالفضل کربلایی حسینی غیاثوند*
دانشجوی دکتری تخصصی معماری،
باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد
قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

*نشانی تماس: قزوین، بلوار نخبگان،
دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، دانشکده
معماری و شهرسازی
رایانامه: aqiyasvand@yahoo.com

مقدمه: با توسعه روزافزون شهرهای کوچک و بزرگ و فقدان فضاهای شهری مطلوب، سازگار کردن این فضاها با نیاز کاربران، مورد توجه کارشناسان قرار گرفته است. فضاهای شهری در پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی و فردی کودکان و نوجوانان شهر، نقش منحصر به فردی دارند. این الزام سبب شده تا شهرهای دوست‌دار کودک مورد توجه برنامه‌ریزان شهری قرار گیرد. پروژه‌های دوست‌دار کودک به‌طور عمده در راستای شکل‌دادن و یا تغییر محیط پیرامون کودکان، به دنبال ایجاد فرصتی برای آنها هستند. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی مؤلفه‌های منظر شهری و اهمیت هر یک از آنها از دیدگاه کودکان است. روش: روش تحقیق این مقاله کاربردی، توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و بررسی‌های میدانی است. برای جمع‌آوری آرای کودکان، از روش‌های مشارکتی مانند نقاشی، انشائوسی و مصاحبه استفاده شد. جامعه‌ی مورد مطالعه این تحقیق، منطقه‌ی دو شهرداری قزوین بود که در آن ۱۳۰ کودک از چهار مدرسه‌ی ابتدایی دخترانه و پسرانه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی نظام‌دار به‌عنوان جامعه‌ی نمونه انتخاب شدند. اطلاعات به‌دست آمده از این کودکان به کمک نرم‌افزار MAZQDA تجزیه و تحلیل و کدگذاری شد. یافته‌ها: یافته‌های این تحقیق مشخص کرد که مؤلفه‌های "فرم و ریخت‌شناسی"، "ادراک عمومی و بصری" و "هویت مکان" بیشترین اهمیت را برای طراحی منظر شهری از نظر کودکان دارند. نتیجه‌گیری: توجه به شاخص‌های «شهر دوست‌دار کودک» در ارتباط با محیط‌های دوست‌دار کودک که با اهداف مشارکت کودکان و توجه به نیازهای آنها همگام است می‌تواند علاوه بر فراهم آوردن محیطی منطبق بر خواسته‌های کودکان، با تخصیص نقش اجتماعی برای کودکان، باعث افزایش آگاهی‌های اجتماعی و توسعه مشارکت واقعی و خلاق در جامعه گردد.

واژه‌های کلیدی: کودک، شهر، منظر شهری، شهر دوست‌دار کودک

Study of Urban Landscape Features from Children Perspective According to the Child-Friendly City Approach

Introduction: With the growing development of small and large cities without favorable urban spaces, the adaptation of these spaces to the needs of the users has been considered by experts. Urban spaces have unique roles in meeting the social and individual needs of children and adolescents in the city. This requirement, nowadays, has made the child-friendly towns pay attention to urban planners. Child-friendly projects are mainly aimed at creating an opportunity for children to shape or change the environment around them. The purpose of this study was to evaluate the urban aspect and the importance of each of them in the view of children. **Method:** The research method used in this paper is descriptive-analytical based on library studies, documentation and field studies and has a practical aspect. In this research, participatory approaches such as drawing, writing and interviewing were used to collect the views of children. The sample population under study in this research were selected through systematic random sampling from the 2nd District of Qazvin comprised of 130 children from 4 elementary girl- and boy schools. The obtained data from these children were analyzed and coded by MAZDA software. **Results:** findings of this research revealed that the form and morphology, general and visual perception, and location identity are the most important features for children. **Conclusion:** Paying attention to the "Child Friendly City" Indicators in relation to child friendly environment that is consistent with the goals of children's participation and attention to their needs can, in addition to providing an environment that meets the needs of children, by assigning a social role for children, increases social awareness and develop real and creative partnerships in society.

Keywords: child, city, urban landscape, child-friendly city

Abolfazl Karbalaei Hossini
Ghiyasvand*
PhD Student of Architecture,
Young Researchers and Elite Club,
Qazvin Branch, Islamic Azad
University of Qazvin, Iran

*Corresponding Author:

Email: aqiyasvand@yahoo.com

مقدمه

که ویژگی‌های منظر شهری از نظر کودکان کدام است؟ توجه به این آرا می‌تواند مدیران شهری را در توسعه‌ی فضاهای شهری مناسب برای کودکان، با توجه به علایق آنان یاری کند و باعث افزایش حس تعلق کودکان به فضاهای شهری شود.

در این مقاله، از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی استفاده و سعی شد تا از بُعد روان‌شناسی محیط به موضوع پرداخته شود. نتایج این مقاله قادر است تا درباره‌ی فضاها و فعالیت‌های مورد علاقه‌ی کودکان و همچنین ویژگی‌های یک شهر دوست‌داشتنی از نگاه آنها، اطلاعات و ویژه‌ای در اختیار قرار دهد. برای پاسخ به سؤال اصلی تحقیق، در مرحله‌ی نخست، شناخت کودک و ارتباط او با محیط شهری در دستور کار قرار گرفت. سپس، با بررسی آرای مختلف، ابعاد شهر دوست‌دار کودک بررسی شد تا از این راه مؤلفه‌های منظر شهری دوست‌دار کودک مشخص شود. سپس در یک نمونه‌ی موردی (منطقه‌ی دو شهری قزوین)، اطلاعات به‌دست آمده از جامعه‌ی آماری مورد مطالعه (۱۳۰ کودک: ۷۰ دختر و ۶۰ پسر)، با استفاده از نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی^۱ تحلیل و از این راه طرح‌های مربوط به محیط مناسب برای کودکان معرفی شد. ابزار مشارکتی شامل پرسش‌نامه، نقاشی، انشانویسی و مصاحبه بود که به صورت میدانی تهیه و به کمک دو روان‌شناس کودک، که در زمینه‌ی تحلیل نقاشی کودکان تجربه‌ی کافی داشتند، تحلیل شدند.

هدف از رهیافت "شهر دوست‌دار کودک"^۲ و یا طراحی شهر برای کودک، تأمین حقوق کودکان در زمینه‌های مختلف شهری است. امروزه بیش از یک‌سوم جمعیت جهان زیر ۱۸ سال دارند و این گروه بخش مهمی از جمعیت شهری را تشکیل می‌دهند، در حالی که تصمیم‌گیران و مدیران شهری، در برنامه‌ریزی‌های شهری، این گروه اجتماعی را نادیده می‌گیرند. امروزه، ایجاد محیطی مطلوب و مورد رضایت کودکان، مورد توجه برنامه‌ریزان شهری قرار گرفته و لذا لازم است تا با بررسی ادبیات مربوطه،

کودکان عامل پیوند نسل‌های گذشته و آینده‌ی جوامع محسوب می‌شوند. انتقال سنت‌ها، فرهنگ‌ها، اعتقادات و باورها، پیشینه‌های هویت‌بخش و در صورت لزوم، اصلاح محیط اجتماعی، در هر جامعه از طریق کودکان میسر می‌شود (۱). اهمیت موضوع کودک و تشویق کودکان به انتخاب زندگی جمعی، زمینه‌سازی برای تعالی فکری و تربیتی آنها و برقراری ارتباط بین مسایل فرهنگی و اجتماعی و نیز تحلیل مسایلی که برای کودک، به‌ویژه در ابعاد اجتماعی، مهم است، از نظر شهروندی و حقوق شهروندی قابل طرح و مورد توجه جامعه‌شناسان جوامع امروزی قرار گرفته است (۲).

امکان حضور در متن جامعه برای کودکان، یادگیری، به کار بستن دانسته‌ها و هم‌زیستی با دیگران، از مهم‌ترین موضوعاتی است که امروزه در ساختارهای شهری و ارکان مرتبط با مدیریت شهرها اهمیت یافته است؛ لذا در این نوع حضور، کل محیط، نقش آموزگار را دارد و زندگی در محیط به کودک می‌آموزد که چگونه باید تحت تأثیر جهان‌بینی جامعه‌ی پیرامون رشد کند و بیندیشد. شهرها و فضاهای شهری می‌توانند بر زندگی کودکان اثر مثبت یا منفی داشته باشند. ایده‌آل آن است که همسایه‌ها و محله‌ها، مکان‌هایی اجتماعی برای کودکان باشند؛ به طوری که بتوانند به راحتی اصول جوامع و فرهنگ‌ها و تبدلات آنها را برای کودکان بیان کنند (۳). برای اینکه شهرها به مکان‌هایی برای آسایش، امنیت و پیشرفت کودکان تبدیل شوند، توجه به منظر شهری اهمیت دارد. ایجاد یک فضای شهری مناسب کودکان، مستلزم توجه به تنوع موضوعات برنامه‌ریزی و طراحی شهر، از جمله منظر شهری، است. در واقع، طراحی مناسب منظر شهری برای کودکان می‌تواند با خلق یک فضای هدایت‌شده و باز طراحی شاخص‌ها و به کارگیری صحیح عناصر شهری، در راستای دستیابی به شهر دوست‌دار کودک گام بردارد.

با توجه به مسأله‌ی بیان‌شده، هدف تحقیق حاضر، بررسی ویژگی‌های منظر شهری مناسب از دیدگاه کودکان است. در واقع این تحقیق به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است

1- MAZQDA

2- Child Friendly City

تحقیق، شاخص‌های شهر دوست‌دار کودک از منابع گوناگون جمع‌آوری و سپس برای هر شاخص، زیر شاخص‌هایی معرفی و با استفاده از روش سلسله‌مراتبی وزن‌دهی شدند. در مرحله‌ی بعد نیز این شاخص‌ها در بافت‌های جدید و سنتی شهری ارزیابی شد که نتایج حاکی از آن بود که محله‌های قدیمی، کودک‌مدارتر بوده‌اند.

- کیانی و اسماعیل‌زاده کواکی (۶)، در مقاله‌ی خود شهر دوست‌دار کودک را در شهر قوچان، از دیدگاه کودکان تحلیل و برنامه‌ریزی کردند. نگارندگان در این تحقیق به صورت عملی با استفاده از ابزار مشارکتی مانند نقاشی و انشانویسی، آرای کودکان را جمع‌آوری کردند. نتایج این تحقیق نشان داد که درصد زیادی از کودکان خواستار حضور طبیعت در شهرشان هستند.

مطالعات نشان می‌دهند که قزوین گام‌های نخستین را در جهت "شهر دوست‌دار کودک" طی می‌کند، اگرچه با توجه به ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی این شهر، برای رسیدن به این مهم، باید بیشتر تلاش شود. تحلیل آرای کودکان شهر قزوین، به منظور تحقق شهری متناسب با نیازها و خواسته‌های کودکان، سازمان‌های مؤثر، به‌ویژه شهرداری قزوین را به اتخاذ راهبردهای اجرایی و عملیاتی بیشتر ترغیب می‌کند.

چارچوب نظری تحقیق

شناخت کودک

برای شناخت صحیح موضوع، ابتدا باید کودک را تعریف کنیم. طبق تعریف فرهنگ فارسی معین، کودک یعنی کوچک، صغیر و فرزندی که به حد بلوغ نرسیده (پسر یا دختر) است. در فرهنگ میراث آمریکایی نیز کودک به شخصی اطلاق می‌شود که سال‌های بین تولد تا دوران بلوغ را سپری می‌کند. از طرف دیگر، طبق تعاریف حقوقی جمهوری اسلامی ایران، کودک به فردی گفته می‌شود که به سن بلوغ شرعی نرسیده است. از این تعاریف نتیجه گرفته می‌شود که کودک فردی است که به سن بلوغ نرسیده و با توجه به اینکه بلوغ پسران معمولاً بین ۱۳ تا

شاخص‌های مهم شهر دوست‌دار کودک در طراحی منظر شهری ارزیابی و ضمن مشخص شدن نحوه‌ی تأثیرات این شاخص‌ها، شاخص‌های شهر دوست‌دار کودک بازطراحی شود.

پیشینه‌ی تحقیق

ایده‌ی شهرهای دوست‌دار کودک در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ و زمانی شکل گرفت که شهرداران یونیسف^۱ به‌عنوان مدافعان برنامه‌های کودکان، در صدد جذب مقامات شهری و دولت‌های محلی برای اجرای سیاست‌ها و برنامه‌هایی برای تحقق بخشیدن به حقوق کودکان برآمدند (۴، ۵). پس از آن، کنفرانس دوم سازمان ملل متحد درباره‌ی اسکان بشر (۱۹۹۶)، به منظور ایجاد شهرهای قابل سکونت برای کودکان در سراسر جهان، اجرای طرح شهرهای رسمی دوست‌دار کودک (CFC) را فراهم کرد. امروزه بیش از ۴۰ کشور در سراسر جهان، از چارچوب شهرهای رسمی دوست‌دار استفاده می‌کنند تا ابتکارات شهرهای رسمی دوست‌دار کودک را، که نمونه‌هایی از آن از این قرارند، هدایت کنند (۵): مقررات کودک‌دوستانه در ژاپن و ایتالیا، ارزیابی میزان فشار وارد بر کودک در ویتنام و شوراهای مشارکت کودکان در آلبانی (۵).

یونیسف برای نخستین بار در سال ۲۰۰۷ میلادی، شهر "بندیگو"^۲ در استرالیا را به عنوان شهر دوست‌دار کودک معرفی کرد. در سال ۱۳۸۹ نیز شهر "اوز" در استان فارس (ایران) برای نخستین‌بار به عنوان شهر دوست‌دار کودک انتخاب شد (۶). از میان مطالعاتی که در ایران به این موضوع پرداخته‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

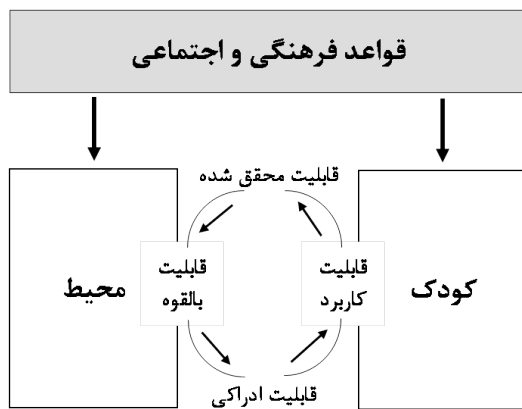
- رستگارپور و بونفانتینی (۷)، در مقاله‌ای به تدوین راهنمای طراحی شهری دوست‌دار کودک پرداختند. نگارندگان در این تحقیق ضمن بیان پیشینه و چارچوب نظری آن، مؤلفه‌های طراحی شهری شهر دوست‌دار کودک را در سه دسته‌ی کالبد، فعالیت و معنا دسته‌بندی و در پایان نیز الگوهای طراحی را پیشنهاد کردند.

- غفاری و همکاران (۸) در پژوهش خود، چگونگی پاسخ‌گویی به اصول شهر دوست‌دار کودک در بافت‌های جدید و سنتی شهری را ارزیابی و مقایسه کردند. در این

1- UNICEF

2- Bendigo

نمودار ۱- انواع قابلیت‌های محیطی برای کودکان (۱۳)

تجربه‌ی کودکان از محیط‌های محلی شهری

پیاده رفتن مسیر بین خانه و مدرسه، کودکان را قادر می‌سازد تا از محیط اطراف خود بیاموزند. بازی و بیرون رفتن با دوستان، فعالیت‌های قابل توجهی هستند که بزرگ‌ترها آن را نادیده می‌گیرند، درحالی که آنها بخشی از تجربه‌ی دوران کودکی‌اند (۱۴). همان‌طور که هاردین^۳ (۲۰۰۰) استدلال می‌کند، محله بالقوه به‌عنوان یک فضای مهم محلی، بین فضای امن خانه و درک خطرات فضای عمومی (ترس از غریبه‌ها و افزایش ترافیک سواره) عمل می‌کند. رساندن کودکان با اتومبیل و همراهی مداوم آنها توسط یک بزرگ‌سال در فضای عمومی می‌تواند مانع درک بی‌واسطه و کامل کودک از منظر شهری شود (۱۵)، (۱۶).

حضور کودکان در فضای عمومی می‌تواند فواید گسترده‌تر اجتماعی، مانند درک جامعه، احساس اعتماد و حمایت متقابل در پی داشته باشد (۱۶). حضور کودکان اغلب کمک می‌کند تا خیابان‌ها جذاب‌تر، اجتماعی‌تر و قابل زندگی به نظر آیند (۱۷)، در حالی که همراهی کودکان فرصت یادگیری و چگونگی ایفای نقش آنها را در محیط‌های شهری محدود می‌کند (۱۸). اغلب کودکان می‌توانند این موضوع را درک کنند که جهانی وجود دارد که آنها از آن محروم‌اند و خواستار در اختیار داشتن فرصت کشف آن و یادگیری بیشتر در مورد آن هستند (۱۶).

۱۶ سالگی و دختران بین ۱۱ تا ۱۴ سالگی اتفاق می‌افتد، انتخاب معیار کمتر از ۱۲ سال کامل برای تعریف کودک مبنای مناسبی به دست می‌دهد (۹).

کودک و محیط

این دهه، شاهد تغییرات نگران‌کننده‌ای در عادات روزانه‌ی کودکان است. کودکان کمتر در بازی و فعالیت‌های آزاد در فضاهای باز یا عمومی شرکت کرده و بیشتر اوقات خود را در خانه، کلاس‌های فوق برنامه و تحت نظارت مستقیم والدین سپری می‌کنند. این تحولات سبب پدید آمدن رویکردی جدید تحت عنوان "دوران کودکی مدرن"^{۱۰} شده است (۱۰).

محیط تأثیر مستقیم و قاطع روی هر انسانی دارد و بر گزینه‌های رفتاری آن تأثیر می‌گذارد و حواسش را به کار می‌گیرد، بنابراین باید به نیاز همه‌ی آنها توجه ویژه شود (۱۱). توجه به طراحی فضاهای شهری، به ویژه به پروژه‌هایی که اهداف آن مشارکت کودکان و توجه به نیازها و خواسته‌های آنهاست، می‌تواند علاوه بر فراهم کردن محیطی منطبق بر خواسته‌های کودکان، با دادن فرصت مشارکت و نقش اجتماعی به آنها موجب ارتقای آگاهی‌های اجتماعی و توسعه‌ی مشارکت واقعی و خلاقانه در جامعه شود (۱۲).

روانشناسی به نام "گرینو"^۲ سطوح مختلف قابلیت‌های محیط را در چهار طبقه شامل قابلیت‌های بالقوه، ادراکی، کاربرد و محقق شده دسته‌بندی کرده است (۱۳). بخشی از قابلیت‌های محیط، جنبه‌ی فیزیکی و فیزیولوژیکی دارند و بخشی تحت تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی‌اند. برای مثال، بالارفتن کودکان از درخت قابل درک و جذاب است، اما بزرگ‌سالان می‌توانند به دلیل خطرهای احتمالی، کودکان را از این کار بازدارند و یا به منظور تقویت جسارت و شجاعت کودک، وی را به این کار تشویق کنند. به این ترتیب، همان‌طور که در نمودار ۱ دیده می‌شود، قابلیت‌های محیط را می‌توان در خدمت بروز استعدادها و بالقوه‌ی کودک از جمله رشد خلاقیت قرار داد.

1- Modern childhood

2- Grreno

3- Hardin

مشارکت کودکان در شهر

در اسناد نشست جهانی کودک در سال ۱۹۹۱، اهمیت و ضرورت ایجاد شهرهای مناسب کودکان و نوجوانان به گونه‌ای واقعی و دست‌یافتنی تصریح شده است؛ بدین معنا که همه‌ی جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی، سیاسی و شهری حقوق کودک، به عنوان انسانی دارای شخصیت و هویت باید در فضاها و شهرهای عمومی شکل بگیرد. شهر مناسب برای کودکان یعنی شهر سالم، امن، سبز و شهری که همه چیز آن در اعتدال است (۱۹). یکی از بهترین روش‌های دستیابی به محیط‌های دوست‌دار کودک این است که کودکان و نوجوانان در ساخت و برنامه‌ریزی شهر دوست‌دار کودک مشارکت داده شوند. این امر مستلزم توجه بزرگ‌سالان و مسئولان شهری به نقش کودکان است (۲۰) و برای شروع بهتر است کودکان و نوجوانان در برنامه‌ریزی‌های دولت و جامعه‌ی محلی مشارکت داده شوند تا به این وسیله به تنظیم دستور کاری برای پیشرفت جامعه کمک شود (۶).

شهر دوست‌دار کودک

تحقیق در حوزه‌ی "شهرهای دوست‌دار کودک"، به‌ویژه در اروپا، از سال‌های ۱۹۸۰ میلادی به بعد مورد توجه قرار گرفت. عمده‌ی این تحقیقات در راستای تخصیص حقوق شهروندی به بچه‌ها و رسیدگی به خواست‌ها و نیازهای آنها بود. امروزه "شهر دوست‌دار کودک" مورد توجه برنامه‌ریزان و متصدیان امور شهری قرار گرفته است. در سال ۱۹۸۹ میلادی، نمایندگان کشورهای جهان در مجمع عمومی سازمان ملل متحد، پیمان حقوق کودک را تأیید و امضا کرده و متعهد شدند تا برای تصویب و اجرای آن در کشورهای خود تلاش کنند. این عهدنامه که به نام "معاهده‌ی حقوق کودک" معروف است، همه‌ی دولت‌ها و مردم جهان را به ساختن دنیایی بهتر برای کودکان ترغیب می‌کند. برای اولین بار در سال ۲۰۰۷ میلادی، یونسف عنوان شهر دوست‌دار کودک را به شهر "بندینگو" در استرالیا اختصاص داد. در سال ۱۳۸۹ نیز شهر "اوز" در استان فارس برای اولین بار در ایران، به عنوان شهر دوست‌دار کودک انتخاب شد (جدول ۱) (۶).

جدول ۱- حقوق کودک در کنوانسیون‌ها و معاهدات بین‌المللی (۷)

عنوان	اصول مطرح‌شده
اعلامیه‌ی جهانی حقوق کودک؛ مجمع عمومی سازمان ملل (مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۵۹)	۱. رعایت کلیه‌ی حقوق انسانی؛ ۲. حمایت ویژه در تمامی ابعاد؛ ۴. حفظ امنیت اجتماعی، توجه به معلولیت کودکان؛ ۶. ایجاد محبت و تفاهم؛ ۷. آموزش رایگان و اجباری؛ ۸. حمایت و ایجاد تسهیلات
مواد پیمان جهانی کودک (مصوب ۱۹۸۹ میلادی)	۱. اطلاق کودک به افراد زیر ۱۸ سال؛ ماده‌ی ۲. منع تبعیض؛ ماده‌ی ۳. منافع کودک؛ ماده‌ی ۴. تحقق حقوق کودکان؛ ماده‌ی ۵. سرپرستی والدین؛ ماده‌ی ۶. بقا و پیشرفت؛ ماده‌ی ۷. نام و ملیت؛ ماده‌ی ۸. هویت کودک؛ ماده‌ی ۹. جدایی از والدین؛ ماده‌ی ۱۰. پیوستن به خانواده؛ ماده‌ی ۱۱. منع انتقال غیرقانونی کودک؛ ماده‌ی ۱۲. آزادی عقیده‌ی کودک؛ ماده‌ی ۱۳. آزادی بیان کودک؛ ماده‌ی ۱۴. آزادی اندیشه و مذهب؛ ماده‌ی ۱۵. آزادی اجتماعی؛ ماده‌ی ۱۶. حفظ حریم کودک
کنوانسیون حقوق کودک (مصوب نوامبر ۱۹۸۹)	تولد و هویت کودک؛ حق اسکان و زندگی؛ عدم تبعیض و نژادپرستی؛ برخورداری از تسهیلات و خدمات؛ نگاه ویژه به کودکان معلول؛ برخورداری از استانداردهای زندگی
مقاوله‌نامه‌ی اختیاری میثاق حقوق کودک (مصوب فوریه‌ی ۲۰۰۲ برابر با ۲۳ بهمن ۱۳۸۰)	پیشرفت و بهبود آموزش کودکان؛ عدم تبعیض؛ ایجاد محیطی سرشار از صلح و امنیت

به خودشان تأثیر می‌گذارند. ایجاد یک محیط مساعد برای کودکان، مستلزم طراحی محیطی است که نیازهای فیزیکی توسعه‌ای کودکان را رفع کند و این در گروه شناخت و بازطراحی شاخص‌های مؤثر بر آن است. سیستم مدیریت محلی این شهرها خوب، و متعهد به اجرای حقوق کودکان و نوجوانان است. در این شهرها، مدیران تضمین می‌کنند که کودکان را در الویت قرار داده و آنها را در فرآیند تصمیم‌سازی درگیر کنند (جدول ۲) (۱۹).

شهر دوست‌دار کودک شهری است که دولت مردان آنها را بر اساس علایق بچه‌ها اداره می‌کنند و حقوق اساسی کودکان مثل سلامت، حمل و نقل، آموزش و فرهنگ در آن رعایت می‌شود. بر این اساس، کودکان شهروندانی تعریف شده‌اند که صاحب حق‌اند و حق دارند نظراتشان را ابراز کنند. شهر دوست‌دار کودک فقط یک شهر خوب برای کودک نیست، بلکه شهری است که به وسیله‌ی کودکان ساخته می‌شود (۴ و ۲۱) و محیطی است که در آن کودکان خواسته‌های خود را بیان کرده و بر مسایل مربوط

جدول ۲- ویژگی‌ها و خصوصیات شهر دوست‌دار کودک (۲۱، ۲۲)

ردیف	ویژگی‌ها
۱	کودک در تصمیمات شهری تأثیرگذار است.
۲	کودک تأثیر تصمیم‌گیری و نظر خود را بر شهر می‌بیند.
۳	عقایدش را در مورد آنچه از شهر می‌خواهد، بیان می‌کند.
۴	در امور مربوط به خانواده، جامعه و زندگی اجتماعی (شامل رویدادهای فرهنگی و اجتماعی) مشارکت می‌کند.
۵	خدمات اساسی مانند مراقبت‌های بهداشتی و آموزش و پرورش و خدمات اجتماعی دریافت می‌کند.
۶	آب سالم می‌آشامد و به سیستم فاضلاب مناسب دسترسی دارد.
۷	در مقابل بهره‌جویی، خشونت و آزار محافظت می‌شود.
۸	در خیابان‌ها امنیت دارد و برای راه رفتن در آن به همراه نیاز ندارد.
۹	از فضاهای سبزی که در آن حیوانات وجود دارند، بهره‌مند است.
۱۰	محیط زندگی‌اش سالم و عاری از آلودگی است.
۱۱	با دوستان خود ملاقات و بازی می‌کند.
۱۲	نسبت به جامعه حس تعلق و همبستگی دارد.

یک زیستگاه سالم است. علاوه بر این، بر اساس این مفهوم، کودکان نه فقط نالایق نیستند، بلکه عوامل فعالی هستند که توانایی تأثیرگذاری بر تصمیمات مرتبط با شهرشان را دارند (۲۴). چهار اصل راهنما که از کنوانسیون حقوق کودک^۱ (CRC) نشأت گرفته، چارچوب حکومت‌داری شهرهای رسمی دوست‌دار کودک را پی‌ریزی می‌کند: عدم تبعیض (ماده ۲)، بهترین علایق کودک (ماده ۳)، حق زندگی و حداکثر پیشرفت (ماده ۶) و احترام به دیدگاه‌های کودکان (ماده ۱۲). بر پایه‌ی این اصول، اعمال مداخلاتی ممکن می‌شود که طیف وسیعی از حقوق

امروزه فهم دیدگاه کودکان به‌عنوان ابزاری برای عینیت بخشیدن به محیط "دوست‌دار کودک" پیچیده و بغرنج است و بهبود کیفی محیط مصنوع هم با فهم ارزش‌ها و خواسته‌های کودکان (و نه صرفاً دخالت‌ظاهری در آنها) ممکن می‌شود. و تحقق این امر نیز نیازمند تحقیق در مورد نحوه‌ی درک صحیح آن و تعامل با کودکان و فراهم کردن بستر مناسب برای مشارکت آنهاست. نکته‌ی مهم، در نظر گرفتن تک‌تک کودکان به‌عنوان شخصیت منحصر به فرد و نه بزرگ‌سالی رشد نیافته است (۲۳).

چارچوب شهرهای رسمی دوست‌دار کودک مبتنی بر این ایده است که رفاه کودکان نشان‌دهنده‌ی شهرداری خوب و

1- Convention on the Rights of the Child

از یک مجموعه‌ی گسترده‌تر از حقوق بشر، مانند حقوق زیست‌محیطی، است که به جامعه‌ی گسترده‌تر هم مربوط است. بنابراین، اختصاص منابع عمومی به کودکان، صرفاً مصرف نیست، بلکه سرمایه‌گذاری به نفع جامعه و توسعه‌ی آینده آن است؛ به این معنا که مفهوم شهر دوست‌دار کودک نه تنها به کودکان مربوط است، بلکه به‌عنوان یک استراتژی در دست‌یابی به توسعه‌ی اقتصادی پایدار هم اهمیت دارد.

کودکان را ارتقا می‌دهد (۲۵). مهم‌تر از همه، ایجاد یک شهر دوست‌دار کودک، علاوه بر اینکه برای کودکان سودمند است، رفاه جامعه، شهرها و نسل‌های آینده را هم تضمین می‌کند (۲۶). برخی از مطالعات حاکی از آن است که سرمایه‌گذاری روی کودکان به‌طور کلی بازده اقتصادی زیاد، همچون کاهش فقر، نابرابری اقتصادی و اجتماعی و مرگ و میر، در پی دارد (۲۷، ۲۸، ۲۹). علاوه بر این، برخی از حقوق مربوط به شهرهای دوست‌دار کودک، مستقیماً وابسته به بخشی

جدول ۳- شاخص‌های منظر شهری و معیارها و زیرمعیارهای آن به منظور سنجش دیدگاه کودکان در مورد منظر شهری

مؤلفه‌های حس مکان	معیارها	زیرمعیارها
حس مکان	عدم تمایل به جایگزینی	-
	میزان علاقه	-
	انعطاف‌پذیری	توانایی و قدرت فضا در پذیرفتن عملکردها و فعالیت‌های گوناگون
هویت مکان	سازگاری بصری	متناسب بودن خصوصیات بصری منظر یا عملکرد و معنای محیط
	وجود فعالیت‌های مختلف	وجود منظر متناسب با عملکرد و نوع فعالیت در محیط
	فرهنگ	توجه به آداب و رسوم و باورهای جامعه در منظر
خاطره‌انگیزی	حس تعلق	رضایت فرد از منظر و داشتن حس تعلق به محیط
	مأنوس بودن	-
	تجربه در محیط	خاطرات موجود از منظر در ذهن افراد تجربه‌ی محیط و اثر منظر
خوانایی	جهت‌یابی	خوانایی محیط و دسترسی آسان به نقاط مختلف شهر
	روشنی و وضوح	تصویر روشن از فضا در ذهن هر ناظر
	وجود راهنما	وجود عناصر راهنما
ادراک عمومی و لذت بصری	وجود نشانه	وجود عناصر شاخص منظر و نشانه برای شناسایی محیط
	جذابیت	-
	تنوع	تنوع فرم‌ها (تنوع عملکردها در حس مکان)
فرم و ریخت‌شناسی	ایمنی	توجه به ایمنی (تفکیک سطوح تردد) و وجود فضاهای بی‌خطر و آزردهنده
	نفوذپذیری	امکان برقراری ارتباط بصری با نقاط مختلف
	آلودگی	وجود آلودگی‌های تأثیرگذار بر زندگی انسان (صوتی، محیطی و ...)
فرم و ریخت‌شناسی	مبلمان شهری	چیدمان مبلمان، ارتباط مبلمان شهری با نیازهای انسان
	بافت و تزیینات	-
	استفاده از عناصر طبیعی	استفاده از فضای سبز، درختان و عناصر طبیعی موجود در محیط
فرم و ریخت‌شناسی	رنگ	وجود رنگ‌های آرام‌بخش در فضا
	نور	روشنایی و نورپردازی مناسب بناها در شب، استفاده‌ی مناسب از نور روز
	تناسب	تناسب فضایی و تناسب منظر با اندازه‌ی فضا

منظر شهری

دانش آموز مقطع چهارم دبستان بود که در رده‌ی سنی ۱۰ و ۱۱ سال قرار داشتند (۷۰ دختر و ۶۰ پسر) (جدول ۴). بیشتر کودکان به نقاشی کردن علاقه دارند و آن را ابزار مناسبی برای بیان خواست‌ها و آرزوهای خود می‌یابند، لذا برای شرکت دادن کودکان در فرایند طراحی شهری می‌توان از آن به عنوان متداول‌ترین روش استفاده کرد. همچنین برای اینکه بتوان دیدگاه‌های کودکان را کامل و دقیق بررسی کرد و گزینه‌های بیشتری در اختیارشان قرار داد، سایر روش‌های مشارکتی مانند انشا و مصاحبه نیز به کار رفت. از آنجا که سطح هوشی کودکان و همچنین افکار آنها متفاوت است، روش‌های مختلفی برای آنها به کار برده شد که شامل موارد زیر است:

- به تصویر کشیدن شکل شهر و محله‌ی خود در غالب یک نقاشی که شامل مناطقی می‌شد که به آن علاقه‌مند یا بی‌علاقه بودند.
- نظرسنجی به وسیله‌ی مصاحبه در مورد دیدگاه آنها در رابطه با شهر و محله‌شان (مکان‌های مورد علاقه‌ی آنها و جاهایی که کمتر به آنها علاقه‌مندند و نیز فعالیت‌های مورد علاقه‌شان و اینکه دوست دارند این فعالیت‌ها را با چه کسانی انجام دهند).
- طرح سؤال در مورد اماکنی که به‌طور خاص برای کودکان طراحی شده و نحوه دسترسی آنها به این اماکن.
- به تصویر کشیدن (نقاشی) و توصیف (انشا) شهر روایی آنها و نظر آنها در مورد اینکه چه ویژگی‌هایی شهر را به یک شهر دوست‌داشتنی تبدیل می‌کند.

جدول ۴- معرفی جامعه‌ی آماری

نام دبستان	کد	نوع مدرسه	دختر	پسر
دکتر حسابی	A	غیرانتفاعی	۰	۲۳
فدک	B	دولتی	۳۰	۰
اخوان گنجی	C	غیرانتفاعی	۴۰	۰
صادقین	D	دولتی	۰	۳۷
مجموع			۷۰	۶۰

منظر شهری عبارت است از: "هنر یک پارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه‌ی ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌های سازنده‌ی محیط شهری" (۳۰). مجموعه‌ای از عناصر طبیعی و مصنوعی، اعم از کالبد و فضاهای شهری، انسان‌ها و...، نخستین جلوه از آینده‌ی تمام‌نمای نمایش هر شهر برای عموم است. اساساً منظر شهری، سطح تماس انسان و مواجهه‌ی شهر با انسان است. از این رو، بخش قابل توجهی از دانش و عواطف محیطی شهروندان تحت تأثیر آن شکل می‌گیرد. از طریق منظر شهری، ابعاد غیر کالبدی شهر امکان بروز و تجلی پیدا می‌کنند (۳۱)، بنابراین منظر شهری حاصل تجربه‌ی انسان در فضای شهری، در ارتباط با فرم و کالبد و دربرگیرنده‌ی حوادث و خاطرات شهروندان (ایجاد تصور ذهنی) است. از آنجا که منظر شهری، کالبد و کیفیت شهر را توأمان دربر می‌گیرد، می‌توان ادعا کرد که ادراک شهر همان تفسیر منظر شهری است (۳۲). از ویژگی‌های اصلی مفهوم منظر شهری آن است که در آن پدیده‌ای "عینی-ذهنی"، "انسانی-کالبدی" و ساختار "اجتماعی-فضایی" مطرح می‌شود (۳۳). جدول ۳، عوامل دربرگیرنده‌ی منظر شهری از دید نظریه پردازان حوزه‌ی طراحی کودک و طراحی شهری را که در مطالعات پیشین (۲، ۶، ۷، ۸، ۳۴، ۳۵، ۳۶) مورد اشاره قرار گرفته، نشان می‌دهد.

روش

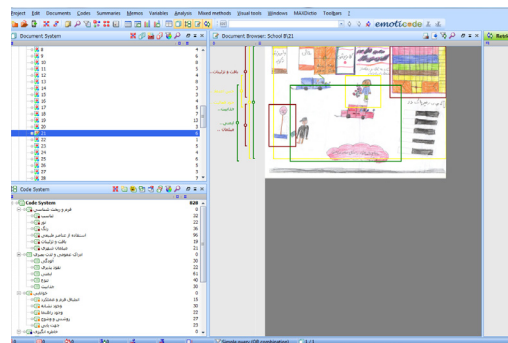
برای بررسی دیدگاه کودکان و پاسخ به این سؤال که به نظر آنها منظر شهری چه ویژگی‌های باید داشته باشد، تلاش شد که در جهت مشارکت دادن کودکان قزوینی و تحلیل آرای آنها در مورد شهرشان گام‌های عملی برداشته شود. در این مطالعه، منطقه‌ی دو شهرداری قزوین به عنوان جامعه‌ی نمونه انتخاب و بررسی شد. مدارس مورد مطالعه شامل دو مدرسه‌ی پسرانه و دو مدرسه‌ی دخترانه و برای اینکه نتایج همسان و قابل تعمیم باشند، دو مدرسه‌ی دولتی و دو مدرسه‌ی غیرانتفاعی از طریق نمونه‌گیری تصادفی نظام‌دار انتخاب شدند. جامعه‌ی آماری شامل ۱۳۰

یافته‌ها

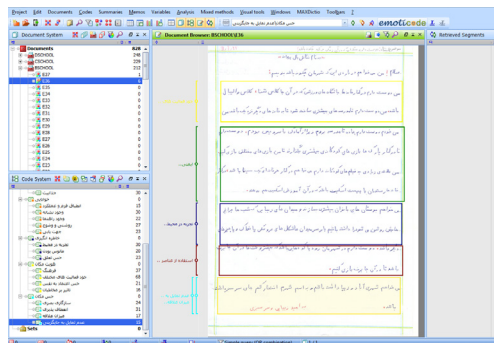
در مجموع، ۲۱۹ نقاشی و انشا از دانش‌آموزان دبستان‌های مورد مطالعه دریافت شد. برای تجزیه و تحلیل نقاشی‌ها و نوشته‌ها و با توجه به ماهیت موضوع، از نسخه‌ی ۱ نرم‌افزار داده‌کیفی MAXQDA استفاده شد. در این نرم‌افزار، برخلاف نرم‌افزارهای تحلیل داده‌های کمی چون SPSS, ASA, BMDP (که در آنها فرایند تحلیل اطلاعات تعریف شده و اساس آن اصول و قواعد ریاضی است)، داده‌ها منحصراً با نرم‌افزار تحلیل نمی‌شوند، بلکه اطلاعات به شکل سیستماتیک و منطقی، جست‌وجو و سازمان‌دهی شده و بر پایه‌ی الگوریتم‌های موجود برخی از اطلاعات که اهمیت بیشتری دارند، برجسته می‌شوند (۳۷). بدین ترتیب با تسهیل دسته‌بندی کدها، چینش آنها در طبقات مشابه و استخراج اطلاعات دقیق به پژوهشگر در شناخت معیارها و میزان اهمیت آنها کمک می‌کند (۳۸). در این پژوهش، نقاشی‌ها و نوشته‌های دریافتی به صورت کدهای توصیفی اولیه طبقه‌بندی شدند (دسته‌های تصویری و دسته‌های نگارشی). در دسته‌های

تصویری، مؤلفه‌های منظر شهری شامل فرم و ریخت‌شناسی، ادراک عمومی و لذت بصری، خوانایی، خاطره‌انگیزی، هویت مکان و حس مکان و زیر معیارهای آنها قرار داشتند. از آنجا که برنامه‌ی MAXQDA قابلیت وارد کردن انواع اسناد متنی (DOC/X, RTF, TXT)، فایل PDF و تصاویر با فرمت‌های GIF و GPJ را داراست، نقاشی و انشاهای کودکان در مورد ویژگی‌های یک شهر دوست‌داشتنی با استفاده از این نرم‌افزار تحلیل شد؛ به این ترتیب که پس از وارد کردن نقاشی‌ها و انشاهای کودکان، دو روان‌شناس کودک، که در زمینه‌ی تحلیل نقاشی کودکان تجربه‌ی کافی داشتند، بر اساس مؤلفه‌های منظر شهری آنها را تحلیل کردند. تمامی نقاشی‌ها بررسی و با توجه به دیدگاه کودکان و مؤلفه‌های منظر شهری، کدگذاری و دسته‌بندی شدند (تصویر ۱). پس از آن، انشاهای بررسی شدند. برای این کار، دیدگاه‌های کودکان در انشاهای و مصاحبه‌ها در مورد شهر دوست‌داشتنی کدگذاری و بر اساس مؤلفه‌های منظر شهری هر یک داخل دسته‌بندی خود قرار داده شد (تصویر ۲).

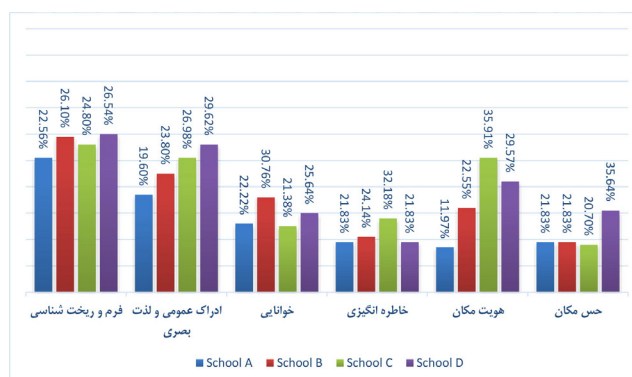
شکل ۱- مراحل نسبت دادن کد به یکی از نقاشی‌های کودکان

شکل ۲- مراحل نسبت دادن کد به یکی از انشاهای کودکان

نمودار ۲- ارزیابی مؤلفه‌های منظر شهری از دیدگاه کودکان مدارس مورد مطالعه

مخاطبان) با درصدهای ۲۶/۹۱، ۲۲/۲۲ و ۱۶/۲۶، بیشترین اهمیت را برای کودکان دارند (نمودار ۲).

فرم و ریخت شناسی: از میان زیرمعیارهای فرم و ریخت شناسی، کودکان به وجود عناصر طبیعی، رنگ و تناسب در شهر بسیار اهمیت می‌دادند (نمودار ۳) و بیشترشان در نقاشی‌های خود شهرهایی را ترسیم کرده بودند که در ترکیب با طبیعت و عناصر طبیعی قرار داشت. کودکان ذاتاً موجوداتی طبیعت دوست متولد می‌شوند و این ویژگی بخوبی از مواجهه‌ی آنها با طبیعت قابل مشاهده است. آنها به تمام پدیده‌های طبیعی (مانند آب، گیاه و درخت، حیوانات و پرندگان و حتی حشرات) عشق می‌ورزند و از طریق ارتباط برقرار کردن با آنها، آموزش می‌بینند (تصویر ۳). از دیگر مواردی که در نقاشی کودکان مشهود بود و در نوشته‌های خود نیز به آن اشاره کرده بودند، بافت و رنگ در جداره‌های شهری بود. به طور مثال، کودکی در مورد شهر دوست‌داشتنی خود این گونه نوشته بود: "من دوست دارم که خانه‌های شهرم به رنگ رنگ‌های رنگین کمان باشد." وجود تناسب فضایی متناسب با کودکان و همچنین مبلمان مناسب آنها در شهر، از مواردی بود که در نقاشی کودکان به آنها اشاره شده بود.

شکل ۳- نقاشی یک کودک از یک شهر دوست‌داشتنی
(طراحی شهر در ترکیب با طبیعت)

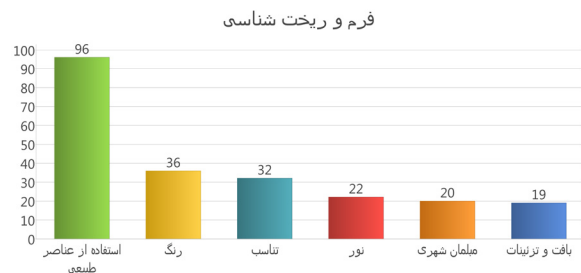

بر اساس معاهده‌ی سازمان ملل متحد در مورد حقوق کودک، فضاهای شهری باید موارد زیر را برای کودکان تأمین کنند:

۱. دسترسی به خدمات اساسی (مانند سلامت، آموزش و سرپناه، نوشیدن آب سالم و سایر خدمات مرتبط)؛
۲. محافظت در برابر جنایت و خشونت؛
۳. حفظ امنیت آنها هنگام قدم زدن در شهر؛
۴. ایجاد امکان ملاقات با دوستان و بازی کردن با آنها.

یونیسف (۲۲) بیان می‌کند که خانه‌ها و محیط اطراف آن اولین و مهم‌ترین مکان‌هایی هستند که بر کودک تأثیر می‌گذراند. به همین دلیل نیز برای حفظ سلامت جسمی و روحی کودکان باید فرصت‌هایی برای بازی و تفریح و سرگرمی آنها در مراکز امن فراهم شود. امکان ارتباط کودک با طبیعت نیز از مسایل مهمی است که باید به آن توجه شود. نمودار ۲ نشان‌دهنده‌ی وضعیت هر کدام از مؤلفه‌های منظر شهری از دیدگاه کودکان است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، فرم و ریخت شناسی (استفاده از عناصر طبیعی، بافت و تزیینات، تناسب، رنگ، مبلمان شهری و نور)، ادراک عمومی و بصری (فقدان آلودگی، ایمنی، تنوع، جذابیت و نفوذپذیری) و هویت مکان (فرهنگ، حس اعتماد به نفس، وجود فعالیت‌های مختلف و تأثیر بر

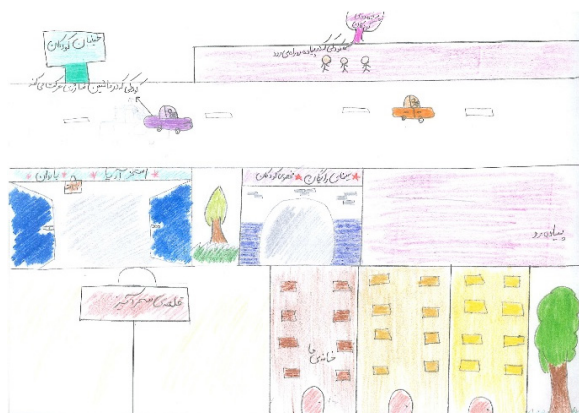
نمودار ۳- ارزیابی زیرمعیارهای فرم و ریخت شناسی از دیدگاه کودکان

اولین قسمتی که کودکان در نقاشی‌های خود آن را ترسیم و با خطوطی واضح و مشخص مرزبندی کردند، خیابان‌ها بودند که نشان از نقش آنها در زندگی و تصورات کودکان دارد. همچنین آنها در نقاشی شهر دوست‌داشتنی مسیرهای مختص دوچرخه را نقاشی می‌کردند. تحقیقات ثابت می‌کنند که بی‌توجهی به امنیت در فضای شهری، فرصت دستیابی کودکان را به استقلال، تعاملات اجتماعی و اطلاعات مهم کاهش می‌دهد.

تحلیل و بررسی دیدگاه‌ها و نقاشی‌های کودکان در مورد شهر دوست‌داشتنی و فضاهای موردعلاقه‌ی آنها نشان می‌دهد که بیشتر کودکان در نقاشی‌های خود شهری را طراحی کردند که محل بازی در جوار خانه‌شان قرار داشت و از سیرک‌های خیابانی، سینمای کودکان و فضاهای دیگر هم بهره‌مند بود. از دیگر مواردی که در نقاشی کودکان می‌شد دید، مسیرهای نامشخص (جذاب) و استفاده از علائم کودکانه و استفاده از رنگ‌های شاد بود. همه‌ی این موارد، شاهد نیاز کودکان به محیطی جذاب و متنوع است (تصویر ۴).

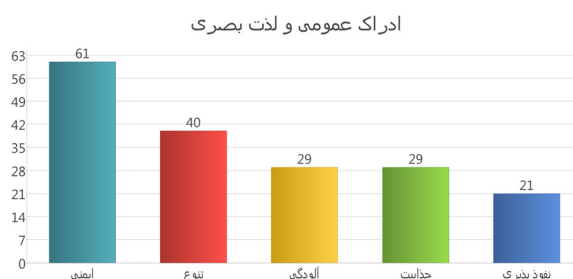
شکل ۴- شهر دوست‌داشتنی از نگاه یک کودک ۴ ساله، او درباره‌ی نقاشی خود می‌گوید: "کاش یک خیابان خلوت وجود داشت که مخصوص دوچرخه‌سواری برای کودکان بود و هیچ اتومبیلی از آنجا عبور نمی‌کرد."

ادراک عمومی و لذت بصری: زیرمعیاری مهم این شاخص از دیدگاه کودکان عبارت بودند از ایمنی، تنوع و جذابیت (نمودار ۴). ایمنی و امنیت که از اصول شهرهای دوست‌دار کودک نیز هست، از نکات مورد توجه کودکان در این تحقیق بود و بیشتر آنها در توصیف خود از شهر دوست‌داشتنی، مستقیم یا غیرمستقیم، در نقاشی‌ها و انشاهایشان به آنها اشاره کرده بودند. بیشتر کودکان دوست داشتند وقت خود را با دوستانشان سپری کنند و فعالیت‌های خود را با آنها انجام دهند و البته که دستیابی به این خواسته، نیازمند محیط امن شهری برای کودکان است.

اغلب کودکان دوست داشتند که مسیر خانه تا مدرسه را با دوستانشان پیاده طی کنند، در حالی تعداد کمی از آنها اجازه‌ی این کار را داشتند. این نتایج نشان‌دهنده‌ی آن است که والدین ترجیح می‌دهند فرزندانشان به جای پیاده رفتن به مدرسه، با سرویس ویژه به مدرسه رفت و آمد کنند؛ که این نشان از بی‌اعتمادی آنها به وجود امنیت کافی در فضای شهری دارد. تعداد خیلی کمی از کودکان اجازه داشتند در خیابان‌ها و یا کوچه‌های اطراف خانه‌شان، گردش کنند.

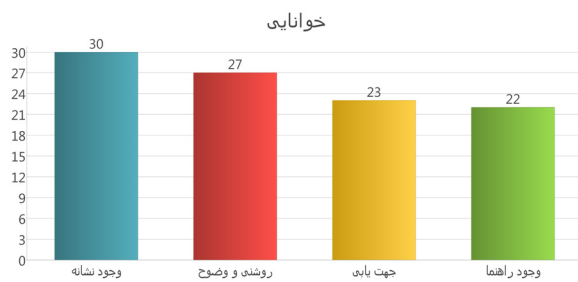
نمودار ۴- ارزیابی زیرمعیارهای ادراک عمومی و لذت بصری از دیدگاه کودکان

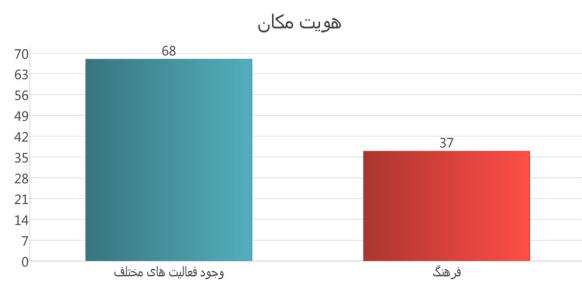
"من دوست ندارم در کنار خانه مان خیابان باشد، چون دود ماشین و سروصدای آنها من را اذیت می کند". محل بازی کودک، زمین های ورزشی، سینمای کودک، سیرک و پارک ها از جمله الویت های کودکان در فضاهای شهری بود (تصویر ۵). مسجد هم از مکان های مورد علاقه ی کودکان بود. این علاقه حاکی از شدت اعتقاد مذهبی در شهر قزوین و تأثیر آن بر روحیات و ذهن و در نتیجه خواست های کودکان قزوینی است (نمودار ۵).

هویت مکان: وجود عرصه های مختلف برای فعالیت در محیط می تواند سبب ارتقای هویت مکان شود. تحلیل و بررسی انشاها و نقاشی های کودکان در مورد شهر دوست داشتنی و فضاهای مورد علاقه ی آنها نشان می دهد که بیشتر کودکان در نقاشی های خود شهری را طراحی کردند که ترکیبی از فضای سبز و طبیعت و همچنین فضای بازی در سطح محله بود. شهری فاقد آلودگی و سروصدا و خیابان های شلوغ. کودک نه ساله ای در این باره می گوید:

نمودار ۶- ارزیابی زیرمعیارهای خوانایی از دیدگاه کودکان

نمودار ۵- ارزیابی زیرمعیارهای هویت مکان از دیدگاه کودکان

جدول ۵- ارزیابی مؤلفه های منظر شهری و ملاحظات

ملاحظات	معیارها (به درصد)	مؤلفه های حس مکان (به درصد)
انعطاف پذیری قدرت تسلط و تغییر شکل کودک در محیط برقرار می کند بسیار مؤثر است. کودکان دوست دارند تا جست و جو، اداره و تغییر در محیط را تجربه کنند. محیط هایی که دارای قسمت های آزاد هستند، کودکان را به دست کاری و ساختن آن برمی انگیزند. این گونه محیط ها برای کودکان خیلی بیشتر از محیط های ایستا جالب هستند.	عدم تمایل به جایگزینی (۱۷/۲۴) میزان علاقه (۱۹/۵۴) انعطاف پذیری (۳۵/۶۳)	حس مکان (۱۰/۲۵)
طراحی منظر آشنا برای کودکان، باعث می شود تا هنگام فعالیت احساس امنیت کنند. از سوی دیگر، کودکان در هنگام حرکت در منظر، مدام به عقب برمی گردند. در واقع منظر برای کودک به صورت جلو رو به عقب تغییر می کند.	سازگاری بصری (۲۷/۵۸)	
ارزش های کودک در سال های اولیه زندگی شکل می گیرند. از این رو، آموزش های فرهنگی کودک باید از همان سال ها آغاز شود. حضور استعاری عناصر فرهنگی در مناظر کودکان می تواند زمینه ی آشنایی آنها را با هویت فرهنگی جامعه ی خود فراهم کند و بهترین نتیجه زمانی حاصل می شود که کودکان از طریق تجربه، بازی و اکتشاف آموزش ببینند؛ بنابراین معانی فرهنگی را باید وارد حوزه های فعالیت کودکان کرد. در واقع، کودک باید با این عناصر تماس حسی و عینی داشته باشد.	وجود فعالیت های مختلف (۶۳/۵۵) فرهنگ (۳۶/۴۵)	هویت مکان (۱۶/۷۵)

<p>- از آنجاکه سلامت روانی کودکان در گروهی خلق مکانی برای آنهاست و چون معنای مکان و مفهوم هویت در مفهوم ایجاد حس تعلق نهفته است، باید زمینه‌ای ایجاد شود تا کودک به فضاها احساس تعلق پیدا کند و فضاها برایش به مکان تبدیل شوند. دستیابی به این هدف با تلفیق پایدار کالبد و فعالیت‌های کودک، بر اساس تصورات و انتظارات او از محیط ممکن می‌شود.</p>	<p>حس تعلق (۳۱/۹۴) مأنوس بودن (۲۶/۴۰) تجربه در محیط (۴۱/۶۶)</p>	<p>خاطره‌انگیزی (۱۰/۲۵)</p>
<p>- قرائت کودک از منظر به لحاظ نداشتن پس‌زمینه‌ی ذهنی با بزرگسالان تفاوت دارد. کودک از فضای شهری که خوب طراحی شده باشد، رمزگشایی می‌کند و می‌تواند خود را در آن موقعیت مشخص و جهت‌یابی کند. رابطه‌ی فضایی را که در آن است با فضاها مجاور بشناسد و بفهمد که چگونه می‌تواند به فضای مد نظر خود برسد. از این مسأله به عنوان مسیر یابی تعبیر می‌شود. کوتاهی قد کودکان باعث می‌شود که محیط برای آنها چالش‌برانگیز باشد؛ مگر آنکه ارتفاع منظر آنها مد نظر قرار گیرد. کودکان خردسال نمی‌توانند نوشته‌های تابلوها و علائم راهنما را بخوانند، پس منظر باید بتواند با یک‌زبان غیر نوشتاری با آنها ارتباط برقرار کند.</p>	<p>جهت‌یابی (۲۲/۵۶) روشنی و وضوح (۲۶/۴۷) وجود راهنما (۲۱/۵۶) وجود نشانه (۲۹/۴۱)</p>	<p>خوانایی (۱۳/۸)</p>
<p>- ایمنی، از عوامل تعیین‌کننده در طراحی برای کودک است. محیط باید طوری طراحی شود که ضمن از بین بردن رفتارها و موقعیت‌های خطرناک، میزان آسیب ناشی از حوادث را کم کند. - در بسیاری از موارد، کودک هنگام انتقال از یک فضا به فضای دیگر احساس ناراحتی و ترس می‌کند. تعریف عرصه‌ها با عناصر منعطف می‌تواند باعث از بین رفتن این ترس و ناراحتی گردد. تفکیک راه‌ها و فضاها عبور، جداسازی و تعریف محدوده‌ی فعالیت‌های مختلف، تعریف محدوده‌ی عمومی و خصوصی می‌تواند به این امر کمک کند. - تنوع و جذابیت کم فضاها، عناصر و مصالح به‌کاررفته در منظر شهری، فرصت‌های بازی کودک را محدود کرده و بر میزان کسالت و پرخاشگری او می‌افزاید. عامل دیگری که در منظر کودکانه تنوع و جذابیت ایجاد می‌کند، تئوری هوش چندگانه است. کودکان به فعالیت‌هایی تمایل دارند که به هوش بیشتری نیاز دارد. از این‌رو، تنوع و جذابیت فعالیت‌ها باید از گستردگی وسیعی برخوردار باشد.</p>	<p>جذابیت (۱۶/۱۱) تنوع (۲۲/۲۲) ایمنی (۳۳/۹۰) نفوذپذیری (۱۱/۲۶) آلودگی (۱۶/۱۱)</p>	<p>ادراک عمومی و لذت بصری (۲۲/۳۰)</p>
<p>- در منظر شهری، حضور طبیعت در مقیاس وسیع و در زمینه‌ی آزاد، تمرکز کودکان را افزایش داده و از استرس آنها می‌کاهد. دست‌آورد کودکان از طبیعت به لحاظ کیفی با آنچه از فضای داخلی به دست می‌آورند، متفاوت است. به‌طور مثال، بازی با آب و گیاهان تا حد زیادی می‌تواند در ارتقای خلاقیت و کنجکاوای آنها مؤثر باشد، لذا پیشنهاد می‌شود که در طراحی فضاهای شهری کودک، توجه حداکثری به عناصر طبیعی محور قرار بگیرد. - تناسب فضا، رفتار کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هر چه مقیاس فضا کودکانه‌تر باشد، بازی کودک در آن از کیفیت و تنوع بیشتری برخوردار خواهد بود و کودک زمان بیشتری درگیر بازی می‌شود. به‌عبارت‌دیگر، فضاهای دارای مقیاس کودکانه، تمرکز آنها را بیشتر کرده و برای کودکان احساس امنیت به وجود می‌آورد. استفاده از مبلمان متناسب با مقیاس کودک در فضاهای شهری نیز می‌تواند این حس را تشدید کند.</p>	<p>مبلمان شهری (۸/۸۸) بافت و تزیینات (۸/۴۴) استفاده از عناصر طبیعی (۴۲/۶۶) رنگ (۱۶/۰۰) نور (۹/۷۷) تناسب (۱۴/۲۵)</p>	<p>فرم و ریخت‌شناسی (۲۶/۶۵)</p>

نتیجه گیری

متصل بودن ایستگاه‌های فعالیت کودکان به هم، برای آنها جذاب و ترغیب کننده باشد و باعث تعلق پذیری آنها به شهرشان بشود. در برنامه‌ریزی‌های شهری لازم است به محله به‌عنوان مهم‌ترین مرکزی که کودک وقت خود را در آن می‌گذراند، توجه ویژه شود. در محلات جدید کودکان دیده نشده‌اند و ارتباط بین محلات با توجه به شبکه‌های دسترسی است که کودک ناچار است اوقات خود را در آنجا بگذراند.

نگاهی اجمالی به نقاشی‌ها و نظرات کودکان در مورد شهر مورد علاقه‌شان نشان داد که مسیر دسترسی آنها به فضاهای مورد علاقه‌شان، همان خیابان‌های بزرگی است که در آن اتومبیل‌ها در حال رفت آمدند. از این رو، ایجاد امنیت دسترسی، پیاده‌روهای مخصوص کودکان و مسیرهای دوچرخه‌سواری از مواردی هستند که برای پاسخ به این نیاز کودکان در مسیر خانه تا مدرسه می‌تواند لحاظ شود.

وجود فعالیت‌های متنوع و جذابیت فضای شهری، از دیگر موارد مورد اشاره‌ی کودکان بود. کودکان اساساً به شهری علاقه دارند که کنجکاوی آنها را برانگیزد و برایشان جذاب باشد، لذا پیشنهاد می‌شود در طراحی فضای شهری، به ایجاد فضاهای مخصوص کودکان (مانند سینما، موزه و فروشگاه) توجه شود. از فضاهای مهم دیگر که باید در طرح‌های پیشنهادی برای کودکان مورد بررسی قرار گیرد، زمین‌های بازی و مجموعه‌های بازیگاهی مانند "موزه‌های کودک" در شهر است. ایجاد این فضاها به دلیل علاقه‌ی بیشتر کودکان به بازی و با توجه به محدودیت‌هایی که به دلیل شهرسازی نوین برای بازی و ارتباط مستقیم کودک با طبیعت و عناصر طبیعی به وجود آمده، ضروری به نظر می‌رسد.

هدف تحقیق حاضر، ارزیابی مؤلفه‌های منظر شهری و پاسخ به این سؤال بود که از دیدگاه کودکان، منظر شهری چه ویژگی‌های باید داشته باشد. در این راستا، در مرحله‌ی نخست، کودک و ارتباط او با محیط تعریف و سپس، چارچوب نظری شهر دوست‌دار کودک با توجه به پیشینه‌ی موضوع بررسی و معیارهای آن مشخص شد. در این تحقیق، آرای کودکان به صورت جعبه‌ابزار مشارکت و با استفاده از روش‌هایی مانند نقاشی (روشی که کودکان از طریق آن، ناخودآگاه، عقاید خود را بیان می‌کنند)، انشانویسی و مصاحبه جمع‌آوری شد. نقاشی‌ها و انشای کودکان با نرم‌افزار MAZQDA کدگذاری و با کمک روان‌شناسان کودک و بر اساس معیارها و زیرمعیارهای منظر شهری تحلیل شد.

بر اساس این مطالعات، می‌بایست علاوه بر انعکاس نظرات این شهروندان کوچک، برای اجرای آنها نیز تلاش شود. ارزیابی کمی مؤلفه‌های منظر شهری از دیدگاه کودکان نشان داد که به نظر آنها مؤلفه‌های فرم و ریخت‌شناسی (استفاده از عناصر طبیعی، بافت و تزیینات، تناسب، رنگ، مبلمان شهری و نور)، ادراک عمومی و بصری (فقدان آلودگی، ایمنی، تنوع، جذابیت و نفوذپذیری) و هویت مکان (فرهنگ، حس اعتمادبه‌نفس، وجود فعالیت‌های مختلف و تأثیر بر مخاطبان) بیشترین اهمیت را دارند.

در نقاشی و انشای کودکان، عناصر طبیعی هم جایگاه قابل ملاحظه‌ای داشتند و از آنجا که بازی‌پذیری و تحریک‌کنندگی عناصر طبیعی در افزایش خلاقیت و کنجکاوی کودکان نقش دارد، لازم است در طراحی شهری اهمیت بیشتری به آنها داده شود. ایمنی از دیگر معیارهایی بود که کودکان به آن اهمیت می‌دادند، از این رو لازم است ضمن انعکاس نظرات این شهروندان کوچک در زمینه‌ی ایجاد امنیت (فیزیکی و روانی)، برای تردد ایمن کودکان در سطح شهر، هم‌جواری‌ها و فضاهای مناسب بازی و فعالیت آنها و مسیرهای امن (خانه تا مدرسه) طوری در نظر گرفته شوند که ضمن

منابع

1. Qvortrop J. *Childhood as a social phenomenon*. Vienna: The European Center, 1993.
2. Safavi Moghadam M S, Noghani Dukh Bahmani M, Mazlum Khorasani M. A Study of the City of the Child Like and the Children's Feeling of Happiness in Mashhad. *Social sciences Journal*, 2015 (12): 143-165. [Persian]
3. Karbalei Hosseini Ghiasvand A, Soheili J. Investigating the Characteristics of a Children's Lovely City (Case Study: Qazvin Municipality Region). *Journal of Urban Studeis Motaleate Shahri*, 2014 (9): 59-68. [Persian]
4. Riggio E. Child friendly cities; Good governance in the best interests of the child. *Journal of Environment & Urbanization*, 2002, 14 (2): 45-58.
5. UNICEF. *Child-friendly Cities Initiative*. Web site. <http://childfriendlycities.org/overview/thr-cfc-initiative/>. Accessed March 20, 2016.
6. Kiani A, Ismailzadeh Kovaki A. Analysis and Planning (Child Friendly City (CFC) from the Perspective of Children (Case Study: Quchan). *Bagh-E Nazar Journal*, 2012 (20): 51-62. [Persian]
7. Rastegar Ar, Bonfantini B. Designing a Child Friendly City Guide. *Intenational Journal of Urban and Rural Management*, 2016 (44): 65-95. [Persian]
8. Ghafari A, Ghale Nooyi M, Emadi K. Child Friendly City; Evaluating and Comparing How to Meet the Principles of a Child Friendly City in New and Traditional Iran. *HoviatShar Journal*, 2014(8): 27-38. [Persian]
9. Shia I. *City Preparation for Children, Municipal Art Cultural Organization*. Tehran, Publishing Nashr Shahr, 2007. [Persian]
10. Jones O. Naturally Not: Childhood, the urban and Romanticism. *Journal of Human Ecology Review*, 2002 (9): 17-30.
11. Ghiybagloo M. The Role of Environmental Factors in Keeping Children's Creativity. *MANZAR Journal*, 2012 (19): 86-91. [Persian]
12. Kamel Nia H, Haghypour S. Patterns of green space design in a childlike city (case study: Bam's child-friendly city). *Bagh-E Nazar Journal*, 2009 (12): 77-88. [Persian]
13. Kytta M. Affordances of children's environments in the context of cities, small towns, suburbs and rural villages in Finland and Belarus. *Journal of Environmental Psychology*, 2002, 22(1-2): 109-123.
14. Cunningham C, Jones M, Barlow M. *Town Planning and Children: A Case Study of Lismore*, New South Wales. Australia. Department of Geography and Planning, University of New England, Armidale, NSW, 1996.
15. Collins D, Kearns R. *Under curfew and under siege? Legal Geographies of young people*. *Geoforum*, 2001 (32): 389-403.
16. Tranter P, Pawson E. *Children's access to local environments: a case study of Christchurch*. New Zealand. *Local Environment*, 2001, 6 (1): 27-48.
17. Simpson B. Towards the participation of children and young people in urban planning and design. *Urban Studies*, 1997 (24), 907-923.
18. Timperio A, Crawford D, Telford A, Salmon J. *Perceptions about the local neighborhood and walking and cycling among children*. *Preventive Medicine*, 2004, 38 (1): 39-47.
19. Golestani N, Kamali M, Roshan M. A Survey on the Status and Role of Children's Participation in Urban Design and Planning, Emphasizing the Psychology of the Childhood Environment. *Intenational Journal of Urban and Rural Management*, 2016 (44): 258-278. [Persian]
20. Drexel D. *Creating Better Cities with Children and Adolescents*. Translating Tavakoli M, Saeedi Rezvani N, Tehran, Nashr Deabache, 2008. [Persian]
21. Stoneham A, Aitken J. *Statement of recognition of Penrith cities aboriginal and Torres Strait Islander cultural heritage*. Australia: Penrith City Council, 2011.
22. UNICEF. *Poverty and exclusion among urban children*, 2002.
23. Lee N. *Childhood and Society: Growing up in an age of uncertainty*, Open University press, Buckingham, 2001.
24. UNICEF. *State of the World's Children: Celebrating 20 Years of the Convention on the Rights of the Child*, 2009 .

25. UNICEF Innocenti Research Centre. *Building Child Friendly Cities: A Framework for Action*. Florence, Italy, 2004.
26. Nour O. Building Child Friendly Cities in the MENA region. *International Review of Education*, 2013, 59(4): 489-504.
27. UNICEF. *Poverty Reduction Begins with Children*, 2000.
28. Rees N, Chai J, Anthony D. Right in Principle and in Practice; A Review of the Social and Economic Returns to Investing in Children. *UNICEF Social and Economic Policy Working Paper*. UNICEF New York, 2012.
29. UNICEF. *A brief review of the social and economic returns to investing in children*, 2012.
30. Cullen G. *Urban Landscape Selection*. Translated by: Manouchehr T, Tehran, Tehran University Press. 1998.
31. Golkar C. Urban Landscape Concept. *Abadi*, 2006, No. 50. [Persian]
32. Atashin Bar M. Continuity of Identity in Urban Landscape. *Bagh-E Nazar Journal*, 2009, 6(12):46-56. [Persian]
33. Zakat, K. Strategic Management of City Visual Management. *Abadi*, 2006, No. 50. [Persian]
34. Rafiean M, Moayedy M, Salmani M, Tavangar L. Assessing the sense of citizen security with urban perspective (case study: Evin neighborhood). *Persian city studies Journal*, 2012 (8), 51-64. [Persian].
35. Ebrahimi HR, Saeedi Rezvani N, Ma'ani Mangili A. Designing the principles of designing children's play spaces with an emphasis on the age group of 5 to 12 years; Case study: Rasht. *Bagh-e Nazar Journal*, 2011(19): 31-42. [Persian]
36. Mateini M, Saeedi Rezvani N, Ahmadian R. Neighborhood Design Criteria Based on Child Friendly City Approach; Case Study: Male Farhan Rasht. *Journal of Geographical Studies in Arid Zones*, 2014(15): 91-112. [Persian]
37. Dolani A, Hariri N, Mohammad Hassanzadeh H, Valinejad A. Review of Qualitative Research and Qualitative Analysis Software. *Journal of Health Administration*, 2012, 15 (47): 77-90. [Persian]
38. Billabari S, Alborzi F. A Study on the Strategies for Improving School Architecture Space Based on Students' Perspective on Their Painting (Case Study: Primary Schools in Bandar Anzali). *journal Iranian architecture & Urbanism*, 2017 (11):41-57. [Persian]